

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КОМЕРЦІЙНІ НАЙМЕНУВАННЯ

Євген Отцевич,

здобувач Донецького національного університету

Законодавча регламентація відносин, пов'язаних із правовою охороною та використанням комерційних найменувань, має на меті створення належних умов для збалансованої реалізації інтересів усіх учасників відносин у цій сфері. Суб'єкт господарювання використовує комерційне найменування задля належного вирізнення своєї діяльності серед інших учасників економічного обороту, формування й об'єктивації ділової репутації тощо. Важливе значення надається цьому індивідуалізаційному позначенню з позиції інтересів споживачів, котрі зацікавлені в наявності правдивої та однозначної інформації про статус того чи того товаровиробника, якість вироблених ним товарів (робіт, послуг), його зв'язки та «історію» існування на ринку. Не менш значущими виявляються й інтереси публічного характеру в сфері використання комерційних найменувань. Останні, як невід'ємний інструмент формування конкурентного середовища, забезпечують потреби держави та суспільства в розвитку добросовісної конкуренції, недопущенні отримання суб'єктами ринкових відносин необґрунтованих конкурентних переваг, утвердженні порядку в частині ідентифікації учасників господарських відносин.

Сучасний стан національного законодавства з питань правової охорони та використання комерційних найменувань не дозволяє забезпечити повноцінну реалізацію вищезазначеної

мети. Системний аналіз нормативно-правових актів у цій сфері свідчить про нагальну потребу в подальшому вдосконаленні відповідних правових норм. Наразі відносини з приводу комерційних найменувань регламентуються Господарським кодексом України (далі — ГК України), Цивільним кодексом України (далі — ЦК України), Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції». При цьому законодавець не здійснив чіткого розмежування сфери регулювання кодифікованих актів щодо комерційних найменувань, що призвело до наявності між ними низки невідповідностей, багато аспектів правового режиму комерційного найменування залишилися невизначеними.

У науковому середовищі активно приділяється увага проблемам законодавчої регламентації відносин за участю комерційних (фірмових) найменувань. Цим питанням присвячено праці Ю. Капіці [1], А. Кодинця [2], І. Кривошеїної [3], Н. Кузнецової [4] та інших авторів. Загалом, серед науковців склалося два підходи до перспективних напрямів подальшого розвитку законодавства про комерційні найменування. Перший пов'язаний з удосконаленням правової охорони цього об'єкта промислової власності в межах ЦК України, другий — з прийняттям окремого (спеціального) закону про охорону прав на комерційні найменування. Наведені підходи вимагають додаткового аналізу з позиції

їхньої відповідності сутності та природі відносин, які виникають у сфері використання комерційних найменувань.

З огляду на зазначене, мета статті полягає в обґрунтуванні найбільш адекватного системі національного законодавства напряму розвитку законодавства з питань правової охорони та використання комерційних найменувань.

У ЦК України правовій регламентації відносин, пов'язаних з охороною та використанням комерційних найменувань, присвячено норми ч. 2 ст. 90 та статей 489–491 [5]. Зазначені нормативні положення визначають суб'єктів права на комерційне найменування, умови надання комерційному найменуванню правової охорони, майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування та підстави припинення цих прав.

Аналіз вказаних правових норм дозволяє навести основні аспекти правового регулювання комерційного найменування, закладені в ЦК України: 1) суб'єктами права на комерційне найменування можуть бути лише підприємницькі товариства; 2) умовами надання комерційному найменуванню правової охорони є його здатність вирізняти одну особу з-поміж інших та не вводити в оману споживачів щодо справжньої діяльності особи; 3) комерційне найменування не потребує обов'язкової державної реєстрації, а чинність права на комерційне найменування безпосередньо пов'язується з фактом першого використання цього об'єкта.

У ГК України комерційному найменуванню як окремому об'єкту права інтелектуальної власності присвячена ст. 159 «Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційного найменування», в якій, зокрема, закріплені положення щодо визначення кола суб'єктів права на комерційне найменування, внесення відомостей про комерційні найменування до відповідних реєстрів, способів захисту права на ко-

мерційне найменування в разі його неправомірного використання [6].

Системний аналіз нормативних положень стосовно комерційних (фірмових) найменувань, які містяться у вищезазначених кодифікованих актах, свідчить про наявність певної неузгодженості нормативного регулювання в цій сфері. Так, відповідно до норм ЦК України, суб'єктами права на комерційне найменування можуть бути лише підприємницькі товариства (з кола праволодільців законодавець виключив непідприємницькі товариства, установи та фізичних осіб-підприємців), тоді як за приписами ГК України комерційне найменування можуть мати як суб'єкти господарювання — юридичні особи, так і громадяни-підприємці. Різний підхід у зазначених кодексах помічаємо і щодо необхідності публічної реєстрації комерційних найменувань та внесення відомостей про них до відповідного державного реєстру. Якщо в ЦК України здійснення зазначеної реєстрації розглядається як можливість (право) особи, то в ГК України дії щодо внесення відомостей про комерційне найменування до реєстрів уже позиціонуються як обов'язкові.

Окрім наведених суперечностей, системним недоліком чинної нормативної бази у сфері правової охорони комерційного найменування, є неповнота правового регулювання. Зокрема, не знайшли свого відображення на законодавчому рівні питання способів і форм використання комерційного найменування, уявлення про які має суттєве значення при встановленні моменту виникнення права на комерційне найменування, визначенні способів і форм реалізації цього суб'єктивного права, характеристик об'єктивної сторони правопорушень, пов'язаних з неправомірним використанням комерційних найменувань тощо. Дискусійним через недостатню нормативну врегульованість також залишається питання розмежування понять «най-

менування» та «комерційне (фірмове) найменування» юридичної особи.

Вищевикладене свідчить про низький рівень законодавчого визначення ключових аспектів правового режиму комерційного найменування. Однією з умов належного вирішення зазначеної проблеми є зосередження основної частини законодавчого масиву в цій сфері у межах одного нормативно-правового акта.

І. Кривошеїна, наприклад, подальший розвиток законодавства, що регулює фірмові найменування, вбачає у розробці й прийнятті окремого нормативно-правового акта, котрий би детально визначив особливості правового регулювання фірмових найменувань в Україні [3, 7]. Зазначений підхід реалізовано у багатьох пострадянських країнах, приміром Закон Республіки Вірменії «Про фірмові найменування» [7], Закон Киргизької Республіки «Про фірмові найменування» [8] тощо.

У Туркменістані відносини у сфері використання фірмових найменувань регулюються законодавством про товарні знаки, а в Грузії — також і Законом про захист від недобросовісної конкуренції [9, 436].

У Російській Федерації всі аспекти правової охорони та використання комерційних найменувань врегульовано в межах частини IV «Права на результати інтелектуальної діяльності і засоби індивідуалізації» Цивільного кодексу РФ [10]. Російський законодавець об'єднав усі норми законодавства про інтелектуальну власність у Цивільному кодексі РФ, відмовившись від спеціальних законів у цій сфері.

У законодавстві Республіки Білорусь розділ V Цивільного кодексу має назву «Виключні права на результати інтелектуальної діяльності (інтелектуальна власність)» і містить, зокрема, деякі положення про фірмове найменування [11].

У Великобританії відносини, що виникають у зв'язку з використанням комерційних найменувань, регулю-

ються Business Names Act 1985 (Актом про комерційні найменування 1985 року). На підставі аналізу цього нормативного акту О. Кібенко зазначає, що цей акт регулює три основні групи питань: розмежовує дійсні та комерційні найменування; встановлює обмеження й заборони для використання певних найменувань як комерційних; містить правила щодо розкриття інформації про дійсне найменування суб'єкта підприємницької діяльності [12, 156].

Проведений аналіз зарубіжного досвіду законодавчої регламентації відносин, пов'язаних із правовою охороною та використанням комерційних найменувань, свідчить про відсутність єдиного підходу в зазначеній сфері. Кожна держава обирає власний шлях вирішення цього питання, з огляду, передусім, на особливості побудови національного законодавства в галузі інтелектуальної власності.

В Україні, як зазначалося вище, основна частина нормативного матеріалу про комерційні (фірмові) найменування зосереджена в нормах ЦК України (статті 489–491) та ГК України (ст. 159). У 2004 році розроблено проект Закону України «Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування», в якому окремим розділом вписано норми, що стосуються охорони прав на комерційні найменування (зокрема, визначено умови набуття права на комерційне найменування, зміст і припинення прав, підстави захисту).

У разі прийняття такого законопроекту, фактично, створиться «трирівнева» система законодавства про комерційні найменування, відповідно до якої відносини у сфері використання цього об'єкта промислової власності регулюватимуться ЦК України, ГК України та названим спеціальним законом. Такий підхід також навряд чи може сприяти вирішенню наявної в Україні проблеми розгалуженості системи законодавчих актів і відсутності

єдності у правовому регулюванні комерційних (фірмових) найменувань.

Вирішальне значення в процесі обґрунтування шляхів розвитку законодавства України про комерційні найменування має надаватися юридичній природі відносин, які виникають з приводу цього об'єкта.

Як вбачається з приписів ст. 3 ГК України, сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини, що загалом становлять відносини, котрі виникають між суб'єктами господарювання щодо організації та безпосереднього здійснення господарської діяльності. Відповідно до ч. 2 ст. 4 ГК України, особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання визначаються ГК України.

Предмет цивільно-правового регулювання становлять особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їхніх учасників (ст. 1 ЦК України).

З огляду на особливості суб'єктного складу (учасників) відносин, які виникають з приводу використання комерційних найменувань, (суб'єктів господарювання) сферу використання комерційних найменувань (господарська діяльність, комерційний обіг), а також їх спрямованість на розрізнення підприємницької діяльності учасників господарського обороту, зазначені відносини за галузевою приналежністю відповідають ознакам господарських правовідносин (мають господарсько-правову природу). Так, у доктрині господарського права до ознак цього галузевого різновиду правових відносин належать: особливий суб'єктний склад, де обов'язковим учасником є суб'єкт господарювання; поєднання в господарських відносинах організаційних і господарських елементів; матеріальний зміст господарських правовідносин, тобто суспільне виробництво та реалізація

(оборот) суб'єктами господарювання продукції (виконання робіт, надання послуг) [13, 22–23; 14, 25–26].

У зв'язку з наведеним на сучасному етапі розвитку національного законодавства з питань правової охорони та використання комерційних найменувань найбільш обґрунтованим видається підхід до його вдосконалення на базі основного акта господарського законодавства — ГК України — через уточнення, доповнення відповідних норм його глави 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності». Зокрема, уточнення потребують положення щодо кола суб'єктів права на комерційне найменування, моменту виникнення права на це індивідуалізуючи позначення та його розмежування із суміжними правовими категоріями (найменуванням юридичної особи, торговельною маркою). Наповнення правових норм доцільно здійснювати в напрямі визначення структури комерційного найменування, способів та форм його використання, змісту дій, що вважатимуться порушенням прав на комерційне найменування, спеціальних способів захисту прав на цей об'єкт права інтелектуальної власності, підстав та порядку припинення права на комерційне найменування.

Водночас, беручи до уваги доцільність розмежування понять «найменування юридичної особи» і «комерційне найменування суб'єкта господарювання», правові норми, пов'язані із найменуванням, мають залишатись у структурі ЦК України стосовно визначення загальних положень про юридичну особу в розрізі однієї з ознак юридичної особи, що формує її правосуб'єктність.

Запропонований підхід до подальшого розвитку нормативної регламентації відносин з приводу правової охорони та використання комерційних найменувань сприятиме забезпеченню єдності й системності законодавчого регулювання зазначених відносин як важливої складової частини сучасних відносин у сфері господарювання. ♦

Список використаних джерел

1. Капіца Ю. Питання адаптації охорони фірмових найменувань в Україні до законодавства європейських країн / Ю. Капіца // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 12. — С. 7–21.
2. Кодинець А. Правовий статус комерційних (фірмових) найменувань за законодавством України / А. Кодинець // Юридична Україна. — 2005. — № 2. — С. 28–33.
3. Кривошеїна І. В. Фірмове найменування: регулювання та правова охорона за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / І. В. Кривошеїна; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. — К., 2007. — 18 с.
4. Кузнєцова Н. С. Сучасний стан, проблемні питання і перспективи розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності / Н. С. Кузнєцова // Матеріали виступлень на 10-й міжнародній науково-практичеській конференції «Актуальні проблеми інтелектуальної власності» (г. Алушта, 11–15.09.2006 года). — Алушта, 2006. — С. 23–29.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.
7. Закон Республіки Армєнія «О фирменных наименованиях» от 15.12.1999 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу : <http://www.parliament.am/hdoc/laws/ru>.
8. Закон Кыргызской Республики «О фирменных наименованиях» от 23.12.1999 года (в редакции от 27.02.2003 года) [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу : <http://www.kyrgyzpatent.kg>.
9. Право інтелектуальної власності: учебник / И. А. Близнец, Э. П. Гаврилов, О. В. Добрынин ; под ред. И. А. Близнеца; Российский государственный институт интеллектуальной собственности. — М. : Проспект, 2011. — 960 с.
10. Гражданский кодекс Российской Федерации: часть 4 от 18.12.2006 года // Собрание законодательства РФ. — 2006. — № 52 (1 ч.). — Ст. 5496.
11. Гражданский кодекс Республики Беларусь от 07.12.1998 года № 218-З [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9800218&p2={NRPA}>.
12. Кібенко О. Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : дис... докт. юрид. наук / О. Р. Кібенко / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. — Харків, 2006. — 479 с.
13. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. — 4-те вид., перероб. і допов. — К. : Юрінком Інтер, 2009. — 640 с.
14. Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій / О. М. Вінник. — К. : Атіка, 2005. — 624 с.

Надійшла до редакції 12.11.2012 року